

Йордан Радичков
Сърцето бие за хората

Фурната бе една нищо и никаква кооперативна фурна, където хлебарят вадеше триста хляба на ден, но това внасяше малко разнообразие в живота на Елена Войникова. Тя гледаше как старецът разпалва дървата, как измита фурната или как мята самуните в пещта. В двора винаги имаше хора. Те седяха върху трупите, пушеха и разговаряха с каруцарите, които разтоварваха дърва, можеха да се видят и каруци или волска кола със селянин, седнал на процепа, наметнат с натежал от есенните дъждове ямурлук.

Денем, когато мъглите се вдигаха, над фурната зад копите царевичак, зад каменения хълм се виждаше планината; планината бе жълта, шумата още се държеше по дърветата. Колкото и оскъдни да бяха тези картини, денем все пак внасяха малко разнообразие в живота на Елена. Но сега беше вечер и Войникова виждаше от прозореца само светлинките на селото, развято от вятъра пране в съседния двор и част от стената на техния сайвант, където лежеше кучето Султан. Бе една от онези противни есенни вечери, когато нито вали, нито е сухо, а земята е обвита в студена, мокра пара. Всичко е нагизнало и капчуците изрядко покапват.

В тези вечери, когато мястото на мъжа ѝ в леглото бе празно, Войникова се измъчваше.

Кучето лежеше под сайванта и чакаше завръщането на младия стопанин. Имаше навик да го посреща на вратницата, да близне ръката му и да го сподери до пруста. Там Войников чистеше ботушите си от калта.

Кучето се размърда едва когато дочу далеч откъм планината няколко изстрела. То изтича до улицата, полая, подуши въздуха по посока на изстрелите, пошла се и се върна пак под сайванта. Пред него отдавна бе изчезнал жълтият квадрат от прозореца – Войникова бе изгасила лампата ...

Когато се чуха далечните изстрели в планината, в овчарниците край Соточинско двама мъже, баща и син, тъкмо бяха захванали да скубят вълната на една умряла овца.

– Няма да докарат гора нашите – каза бащата, – Цинцара е бродник, от него мишка не може да се укриве.

Синът не отговори, а продължи да скубе неохотно ситната вълна, като оставяше цели кичури по кожата.

Няколко часа преди това на изток от Соточинско осмина мъже сечеха гора. Наоколо бе тъмно и несвикналият човек би изпосякъл краката си, но тези мъже бяха опитни в своята работа. Те избраха удобно време, ударите от брадвите едва се чуваха, защото дъждът, който ръмеше, ги

приглушаваше. „Ткх Ткх! Ткх!“ – носеше се глухо из гората. Мъжете разговаряха рядко помежду си; по-скоро това бяха къси запитвания или подвиквания да се пазят от падащите дървета.

Двама от тях изнасяха отсечените дървета на една поляна, където стояха запрегнати четири каруци. Единият от мъжете, като се връщаше, каза на секачите със своя възгруб глас, че десетина дървета им трябват, за да натоварят каруците. Нисичък, дребничък селянин (той кастреше клоните) с охота се обади:

– Ще товарим още. Конете са жиливи, ще измъкнат ... Ами Цинцара какво ще прави утре, като види как сме окърнили гората. Сигур спи сега на топличко. Какво ли си мисли той: „Чунким ще дойде някой в такова време да контрабандисва?“

– Хайде, хайде! – сгълча го някой. Но оня не се оставяше, защото имаше стара сметка с Цинцара.

„Ткх! Ткх! Ткх!“ – носеше се глухо из гората. Конете вече бяха изяли оскъдните купчинки сено и мокри от дъжда чакаха да потеглят по обратния път.

По същото време Цинцара дописа писмото до сина си (син му беше войник), намали фитила на лампата и пътем взе карабината, окачена до вратата, Всяка вечер горският излизаше от кантона и обхождаше онези места, където се съмняваше, че могат да минат контрабандисти.

Той се изкачи на ниското било и смяташе да се спусне по късата пътека към извора, когато слухът му долови няколко далечни смътни звуци. В тях Цинцара веднага позна ударите на брадва, затова възви тутакси и забърза по посока на ударите пряко гъстата мокра гора. „Съсипват гората!“ – мислеше горският.

Той вече определяше къде точно секат, когато ударите секнаха. Цинцара се спря за няколко минути и по едно време долови скърцането на кола. Като съобрази, че онези може би вече са натоварили и са тръгнали, той се отби наляво с надеждата да пресече пътя им.

И не се излъга. Когато излезе на пътя запъхтян, мокър, с натезали пешове на шинела, дочу отгоре меко да трополят каруци. Застана на средата на пътя, свали карабината и приготви батерийното фенерче, за да светне, щом онези се покажат зад буките. В тъмнината забеляза най-напред огънчетата от цигарите – и по огънчетата на цигарите разбра, че са много. Ако беше от страхливите, щеше да се скрие пред мисълта, че всичко може да се очаква от хора, които на тайфи отиват да секат ношем гората, и да ги проследи до селото. Но Цинцара не беше от страхливите.

Затова най-спокойно светна с фенерчето. Жълтият лъч извади от тъмнината една конска глава, после част от шината на колело, после още колела и още коне и букова гора за греди, натоварени на каруците. Светлината трепна, пробяга по насядалите върху дървата селяни и се спря на първата каруца. Там седяха дребният селянин, който кастреше клоните, и ниськ, набит мъж в кожена полушубка. Цинцара се обърна към него:

– Еее!

Мъжът в кожената полушубка скочи от каруцата и тръгна към Цинцара.

– Вие сте горският? – попита несигурно той.

– Горски съм! Ами вие кои сте?

– Ние сме от Соточинското стопанство – каза мъжът в полушубката. – аз съм Войников, Никола Войников, председателят.

– Ти си, значи, уволненият капитан! Чувах за тебе.

– Не съм уволнен – каза Войников. – Демобилизиран съм.

Това обаче не направи никакво впечатление на горския.

Той погледна карабината и каза сухо да стоварят дървата.

– Няма да ги стоварим – възпротиви се Войников. – Ние имаме нужда от тях. Горският погледна лицето му. Беше младо, широко, славянско лице и би изглеждало добродушно, ако не бяха онези криви гънки в края на устните на малко ъглестите челюсти, които издаваха упоритост. „Млад, затова се ежи!“ – помисли Цинцара.

– Ще стоварите! – каза той и тръгна към първата каруца. – Няма да се кандардисваме.

Спря при каруцата, освети отблизо дърветата, опипа грапавата им мокра кора, заболя го, че хубавата гора е съсипана.

– От резервата е сечена, от най-хубавата ... Е, ще се каним ли?

– Слушай бе, Евлоги! – скочи оня, дребният, дето кастреше клоните. – Ако си гявол, ще ни пуснеш да си вървим. Гората сме секли за стопанска работа.

– Ти мълчи! – каза му Цинцара. – Тебе те познавам. Отзад се приближиха другите и оградиха горския. Между тях той позна едър, смръщен селянин с рошави гъсти вежди.

– Хубаво! И таз добра! – каза недоволно Цинцара. – Павле, и ти ли си дошъл да сечеш гората? Хубаво, щом и секретарите тръгнаха... Няма ли да стоварите? – попита вече троснато горският, като погледна мократа цев на карабината си.

– Не – каза спокойно Войников. – Овцете измират под дъжда, две

хиляди овце. Трябва да ги подслоним. Никъде няма строителни материали, а стоката не може да остане така за зимата. Затова отсякохме четири каруци греди ... Не сме ли прави? Но две хиляди овце са това! Разбирате ли!

Цинцара разбра, че на Согочинското стопанство трябва гора, за да правят кошари. Размишляваше тромаво и стигна до извода (той не можеше да стигне до друг извод), че ако всеки, който иска да прави кошара, започне да сече гората, то от Балкана ще останат само скалите. Това свое схващане горският повтори гласно, като допълни, че има ред и в снабдяването.

Войников знаеше, че има ред. Беше поискал от околийския народен съвет строителни материали, като изложи нуждите на стопанството. Там му казаха, че сме планова страна и като всяка планова страна планираме своите нужди и съобразно държавния план се отпуска възможното. Казаха му неща, които много добре знаеше, и много охотно му обясниха цялата структура на планирането, но материали не му дадоха.

Тогаво Войников реши да отсека греди от държавната гора. И той, и другите шестима, и секретарят, който се печеше на общия огън на селски общественик, започнал едно ново и непознато за селянина дело, разбирайки изцяло същността на онова, което вършат, отидоха да насекат греди. Те можеха сега да бъдат при жените и при децата си в топлите постели и дъждът да не сжежда вадички във вратовете им. Вместо това стояха пред горския с мократа карабина и Войников съзнаваше, че всякакви убеждавания ще бъдат напразни. „Трябва със сила“ – мина му през ума.

– Карайте! – обърна се внезапно Войников към другите. – Хайде!

– А-а, само тая няма да я бъде! – провлече горският и направи няколко крачки назад, като махна предпазителя на карабината.

Ако не беше на тридесет години, Войников може би не щеше да постъпи така. Но той бе още млад, беше се хвърлил напред с главата си, с цялата енергия на своите тридесет години да изведе на добър край колектива от осемдесет домакинства. Военната среда го бе направила човек на действието, не на увещанията, затова, като дращеше с мокрите си и кални ръце кожата на полушубката, измъкна един маузер и погледна студено горския.

– Ако е за оръжие, ето! – каза му той. Горският стоеше като дънер в мокрия си, натежал в пешовете шинел и го гледаше изпод веждите си, които ту се вдигаха, ту слизаха ниско. Размишляваше, но вършеше това твърде бавно ... Наоколо мълчаха.

– По мене са стреляли – рече най-после горският. – На фронта са стреляли. Имам и рана. – Ти какво мислиш!

Войников се извърна на една страна. Стана му неловко и съвестно, защото горският можеше да му бъде баща. Дребният, който кастреше клоните, отиде най-отзад на групата – очакваше да се случи нещо. Минаха няколко мъчителни минути. Тогава, като стъпваше тежко, напред мина Павел с целия си огромен ръст. Неговите рошави, гъсти вежди бяха учудено повдигнати нагоре.

– Евлоги! – обърна се Павел към горския с гръмкия си глас. – Ние сме все комунисти, трябва да се разберем ... Престъпили сме закона, по закона и ще ни съдят. Пусни каруците, дай рапорт, ще се заведе дело. Ще отидем и в съда, ако трябва... Не сме деца да си вадим пищови!

Веждите на Цинцара се повдигнаха, спуснаха се. Мислеше върху онова, което бе казал секретарят. Наоколо стояха и чакаха. Осмината видяха как горският тури отново предпазителя и преметна карабината на рамото си. Той отстъпи няколко крачки назад, за да даде път.

– Но рапорт ще дам – каза Цинцара, докато гледеше как набързо се качиха върху каруците и слушаше как шините на колелата затъваха меко в нагизналата земя на горския път.

Войников не излъга горския, като му каза, че две хиляди овце буквално мрат в старите чифликчийски навеси, покрити оскъдно с шума. Това бе първата есен на кооперирането и намирането на овцете (копита-та им окисваха в калта) беше истински крах за стопанството.

Той вървеше на няколко крачки зад каруците изцяло под впечатлението на срещата с горския. Беше му тягостно и обвиняваше себе си, че не се съдържа (напоследък изобщо трудно се съдържаше, бе станал нервен и избухлив). В крайна сметка и двамата защитават общи интереси, но ето че тази история с гората ги изправи един срещу друг и трябваше само малко да се покачи напрежението, за да стрелят.

Беше тъмно, мокро, беше му тежко и умът му беше объркан в противоречия. Тягостните мисли все повече го завладяваха. Тогава Войников се спря на пътя, извади маузера си и както правеше в маневрите, когато му дотезаваше за градския живот и за Елена – това бяха първите дни на любовно увлечение, – извади маузера си и стреля нагоре, в тъмното, в мокрото, ниското есенно небе. И сякаш с този трясък скъса нещо в себе си, разстреля мрачните мисли. Но не му стана по-леко, тягостното чувство се смени с някаква празнота. Затича с едри крачки напред, настигна каруците и като подскачаше на един крак, с мъка се качи върху дърветата. Дребният го погледна, но не каза нищо, а зацъка с уста на

конете.

Цинцара чу тези изстрели, но те не събудиха никакви размисли у него. Горският мислеше единствено за окърнената млада гора; той бе се върнал назад, святкаше с фенерчето и гледаше ту белите трески наоколо, ту камарата мокри клони. Тъжеше за гората този добряк, когото всички смятаха за саможивец и опърничав.

На другия ден той даде рапорт и състави акт.

От къщата на Войникови се виждаше ниският каменист хълм, където се строяха кошарите. Натам постоянно трополяха каруци, селяните откараха леси, колове, слама, камъни. Гор е Елена виждаше ребра – диреците, едната постройка бе готова, нахлупила жълта шапка от слама. Селяните вече не спираха край фурната на разговор, а отиваха до овчарниците да помогнат или да позяпат. Между тях Елена виждаше да се мярка кожената полушубка на мъжа й. Той се разпореждаше, носеше греди, дялаше, забиваше колове, ковеше наравно с другите.

Един ден нагоре изкараха първото стадо овце. Стоката се блъскаше, позвънваха хлопки, вдигаше се голяма врява, кучетата подтичваха край стадото. Овцете влязоха в заветната, в топлата, в сухата кошара и се притиснаха една в друга. Овчарското „ръй“ секна и кучетата мирясаха. Но Елена не мислеше за това. Тя мислеше за предстоящото дело срещу мъжа й.

Войников съзнаваше изцяло отрицателния ефект на това дело както за самия него, така и за стопанството. „Ето храна за Лисичката и за другите“ – мислеше той, като си представяше коментарите в Соточинско. Бе разстроен не само от предстоящото дело, бе разстроен от това, че цялата машина се движеше трудно и всеки механизъм скърцаше. Беше свикнал на ред в армията, там имаше строй, имаше дисциплина и всяка команда се изпълняваше точно. И от строя, от дисциплината той отскочи на другия полюс, където му се струваше, че се сблъска с нещо хаотично, чийто край не се виждаше. Той беше още млад, още неукрепнал.

От своя страна Елена също търсеше правото си и постоянно се оплакваше, че не може да свикне със селото. Войников малко разговаряше с нея, на оплакванията й гледаше снизходително, без да съзнава, че с това я обижда дълбоко. Една вечер се скараха и си размениха остри думи. Елена каза, че всичко това е непоносимо, откачи набързо палтото си и излезе на улицата. „Глупава – мислеше за нея Войников. – Къде ще върви?“

Трябваше да я търси до късно след това по съседските къщи, за да я прибере у дома.

Лисичката не бе видял нищо хубаво в живота си и затова в нищо не вярваше. Цял живот го бяха мачкали, бяха го блъскали несправедливост и от него бе останал единствено злъчният му език. Вреше се навсякъде и нищо не минаваше незасегнато от острите шишове на езика му. Той се почесваше многозначително и слушаше как в селската кооперация един инструктор говореше за бъдещето. Инструкторът гледаше няколко години напред и разказваше на селяните как ще развъдят много добитък, как ще отглеждат повече птици, а може да направят и един малък язовир, където да се развъди риба.

И Лисичката реши да се намеси в разговора.

– Казвате да се развъждат птици и риба – обърна се той към инструктора и бутна напред старичкия си овчи калпак. – Ами вълци, може ли вълци да се развъдят?

– Защо вълци? – учуди се инструкторът.

– Ей така на! – подмигна Лисичката, – Да развъдим вълци, че и нас да изядат, пък и вас да изядат – и бутна назад островърхия си калпак.

Думите му имаха ефект. Селяните наоколо се разсмяха, а Лисичката, пея човечец, седна върху една крупа сол и започна да пали цигарата си. Един селянин, който стоеше до вратата, се намеси:

– Не си прав, Лисичка. Човекът говори добре, но нашите глави са дебели.

– Прав ли? – връцна се Лисичката. – Прав!... Те си крадат гората и жените си гонят по ризи нощем и си разпасват пояса, а все ние сме криви. Не ме учи ти мене за правото. То, правото, е като хубава кобила на пазара. Който има повече пари, той я купува... Как мислиш ти? Да имам пищов, и аз щях да си докарам дърва от гората. Това е правото! Той се понадигна и видя гърба на Войников, който изчезваше в рамката на вратата.

Лисичката имаше една кобилка, нямаше пея земя и никой за нищо не го закачаше. Но не беше там работата. Работата беше до правото.

Работата беше до правото! Но кой всъщност имаше право?

Павел, едрият, с рошавите гъсти вежди имаше право да се яви пред съда като свидетел. Но пред съда каза, че трябва да бъде съден наравно с Войников, защото е секретар и заедно носят на плещите си бремето.

Прокурорът също имаше право, като призова съда да постави такава наказателна мярка, която ще окаже най-добро възпитателно въздействие на подсъдимия. Неговата реч бе подготвена добросъвестно.

Адвокатът бе прав, като не отегчи заседателите с дълга реч. Той знаеше, че Войниковото дело има известен назидателен характер за

зачестилите нарушения в околията.

Войников бе прав, като каза, че няма да оспорва наказателния кодекс. Той говореше малко дрезгаво и в себе си не можеше още да преодолее едно смущение, което идеше от чувството, че е изправен пред съда и че отсреща го гледат соточинските селяни; беше пазарен ден и в залата имаше много соточински селяни. Войников виждаше лицата им, рошавите им глави, гъстите вежди на секретаря, овалното лице на Елена, каскети, турени върху коленете, и крака, обути в цървули, кръстосани под пейките.

Той каза, че като бивш военен знае добре какво значи общонародна собственост.

– Вие сте съзнавали същността на деянието? – попита го председателят.

– Да – каза веднага Войников, като се мъчеше да организира по-добре мислите си. – Две хиляди овце буквално измираха. Есенните дъждове дойдоха преждевременно и кишата мореше овцете. Всички сочеха онзи леш, който овчарите изкарваха с каруци, а след това идваха да купуват евина скубана вълна. Ние едва бяхме започнали и още в първата крачка се спънахме. От околийския съвет не можах да помогнат с материали и тогава решихме да си набавим гора. Знаехме, че сечем народна гора, своя гора, че в случая от себе си крадем, и въпреки това сякохме.

– Интересно! – размърда се председателят на съда. – Знаехте и въпреки това сякохте!

– Да – погледна го Войников. – Нашата приличаше като на онази в приказката. Трябва да режеш от петите си късове месо и да храниш орела, за да те изнесе на горната земя.

Председателят на съда забеляза, че тази мисъл с орела е хубава, но, разбира се, лесно е да се реже, когато гората е държавна. По същата логика може да се изсече целият Балкан.

– Ние не изсякохме целия Балкан – каза засегнато Войников. – Ние отсякохме само четири каруци. Това е доказано.

Отзад зашумяха.

Войников погледна председателя на съда, прокурора, секретарката, другия член, по-младият, и те му станаха някак си чужди. Очакваше да срещне повече съчувствие и съвест, но като не срещна очакваното, стана раздразнителен.

– Вие казвате „държавна гора“. Вижте ръцете ми!

Съдията видя протегнати напред селски ръце, покрити с мазоли, попукани, с черни ивици по кожата. Това бяха ръце на човек, работил

най-груба селска работа.

– Ето какво станаха тези ръце за три месеца. Тези ръце са мои, те не са четири каруци държавна гора!

– Моля! – каза председателят.

Но Войников не спря. Той се обърна и потърси с поглед жена си. Тя седеше до Павел и го гледаше втренчено.

– Аз имам свидетел – каза Войников, като посочи жена си. – Три месеца как съм се върнал на село, три месеца не бях мъж, аз не се чувствувах мъж. Тя може да каже и за това, как я търсех по съседските къщи нощем и когато бягаше, също може да каже. Ако и вашите жени са бягали нощем по нощници, не бихте ми подхвърляли, че лесно се сече държавна гора. Това не са четири каруци държавна гора!

Павел бе турил едната си ръка върху рамото на Елена и ѝ говореше нещо. Нейните ръце бяха отпуснати в скута, тя гледаше втренчено мъжа си, а по бузите ѝ се стичаха мокри бразди. Плачеше, без да се срамува от сълзите си, защото друго чувство, много по-велико от срама, я бе завладяло.

– Това исках да кажа – Войников погледна председателя.

Когато той се обърна към селяните, съзря дребната фигура на Лисичката, който се измъкваше из залата.

В почивката председателят на съда, стар човек, комуто бе омръзнало да разглежда дребни дела, се обърна към младия си колега.

– Знаеш ли – каза му той, – че величието ма Ботев е в неговата съвременност. Вземи например:

„Какви е деца раждала ...“, то винаги ще бъде съвременно. И как звучи само – „нашата земя хубава...“ Но за гората той не е прав.

Като всички стари хора, председателят познаваше и обичаше историята.

Лисичката, който от любопитство бе влязъл в залата, не дочака да научи какво ще постанови съдът. Той отиде на пазара и като духаше в дланите си, за да се стопли, посъбра с крак сеното, което кобилата бе разпиляла.

Край него мина с писана ниска каручка съседът му, подръпна поводите и викна през вдигнатата яка на шубата си:

– Ей, Лисичка, пратиха ли Войников в пандиза?

Лисичката не му отговори, а престарателно заочиства осила от вехтата си полушубка. Но оня сметна, че лисичката не го е разбрал, затова го запита повторно.

– Върви си по пътя! – сопна му се Лисичката. – Какво си се

разпищял!

Това, че Лисичката не бе склонен да коментира, учуди съседа му. Той скри глава в яката на шубата си и докато подканяше кончето да тръгне, си бърбеше:

– Сигурно в пандиза. Държавна гора е това!...

Дийй!

– „Държавна гора!“... „В пандиза!“... – взе да се криви подире му Лисичката. – Какво знаеш ти, катуно такава. Овца! „Държавна гора!“

Лисичката още веднъж се обърна, погледна кривия гръб на съседа си и викна язвително подире му:

– Тиквеник!

Но оня не го чу.

КРАЙ

© 1980 Йордан Радичков

Източник: <http://bezmonitor.com>
Сканиране и разпознаване: Виктор, 2002

Публикация:

Йордан Радичков, ПЕДЯ ЗЕМЯ, Разкази

Редактор Цветан Николов

Технически редактор Таня Янчева

Коректор Красимира Костова

Дадена за набор на 13. IX. 1979 г.

Формат 32/84/108 Тираж 30 650 екземпляра

Печатни коли 16 Издателски коли 13,44

Подписана за печат на 16. I. 1980 г. Излязла от печат на 28. I. 1980 г. Цена с подвързия

– 1,93 лв. Цена с подвързия – 1,35 лв.

ДП „9 септември“ – София Поръчка 1302

Профиздат 1980

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2355>]